

Min skolegang på Homstvedt skole 1936-43 Ved Thor Høitomt

I følge bygdebok for Eidsberg ble Vestre Hærland egen skolekrets fra 1839. Det var omgangsskole som holdt til på forskjellige steder i bygda. Fast skole fra 1861, med egen skolebygning fra 1862, reist på gården nordre Homstvedt. Den gjorde tjeneste frem til Hærland ble samlet til ett rike med ny skole på Brandsrud.

Jeg startet min skolegang i august i 1936. Med et fast tak i hånda på ho mor gikk jeg mot en ny og spennende tid som elev i første klasse. Julen i forveien hadde jeg fått ny ryggsekk, pennal og matboks, og følte meg godt rustet til å ta mot fremtidig lærdom. Vi var seks gutter og tre jenter Den som tok i mot oss var lærer Marie Gjerud, fast lærer på Homstvedt fra 1920, og holdt på til skolen ble lagt ned.

På fornavn med «ho Marie»

Fru Gjerud var forut for sin tid, hun ville være på fornavn med sine elever. Det var i alle år «ho Marie» som hadde de fire første klassene. Da jeg begynte, var det Martin Sandem som hadde stor-skolen. Jeg minnes skoleåra som frie og gode, vi kombinerte det nyttige med det behagelige. Skoletimen bak hvitmalte vinduer og lange friminutt. Det er kanskje friminuttene jeg husker best. Vi lekte med ball og lagde bondegårder med hus og dyr i skogholtet bak skolen. Vi spilte forskjellige roller, det var kæll, kjærring, unger, prest og lensmann. Hvis friminuttene ble for lange, kom ho Marie ut og ropte «kom inn». Det var heller ikke så uvanlig at vi tok en dobbeltime for å få lengre friminutt. I timene hadde vi ofte konkurranser for å stimulere til økt innsats. Det konkur-

ransesamfunnet vi opplever i dag, fikk vi tidlig føling med.

Den klasseinndelingen vi hadde, førte til at vi førsteklasinger gikk sammen med annen klasse. De var i våre øyne både store og erfarne, og hadde mye å lære bort på godt og vondt. I starten var respekten stor, men vi vokste oss fort sammen.

Ingen fritidsproblemer

Vi gikk på skolen annenhver dag, så vi hadde mye tid hjemme. Hjemme var ikke bare fritid på den tiden. Vi måtte tidlig hjelpe til med forskjellige gjøremål. De fleste av oss kom fra gård, og der var det mye en smågutt kunne hjelpe til med. Det var ikke så mye organiserte tilbud, men fantasien var stor, så noen fritidsproblemer kan jeg ikke huske annet enn om helga. Helgedagsfreden var sterkt forankret hos de gamle, da skulle vi verken spikke eller klippe. Det var ikke store krav til leker, mesteparten lagde vi selv eller med hjelp av større kamerater. Noen lange skoleturer kan jeg ikke huske vi hadde. Vi badet om sommeren i elva i det

Homstvedt skole 1928

1. rekke fra v.: Jonanne Engen, Astrid Løken, Kirsten Homstvedt, Gudrun Skogdalen, Ruth Åsengen
 2. rekke fra v.: Erik Østenby, Ole Østenby, Rutn Johansen, Anna Antonsen, Edel Haug, Ragnhild Hagen, Edel Torper, Margit Haugen
 3. rekke fra v. Jonannes Homstvedt, Sverre Sandem, Sigurd Sandem, Olav Skollingsberg, Helge Kviserud, Leif Jonassen
- Lærerinne: Marie Gjerud

store frikvarteret og syklet en gang til Lundebyvannet. Der tok vi inn hos Vestgård på Havnås, hvor vi spiste vår medbrakte niste. Til Åsengenskogen hadde vi også tur, og lekte og bygde barhytter på den gamle veien mot Trøgstad.

17. mai

17. mai var da som nå en stor dag, med tog til kirken og leik og morro på skolen etterpå. Med hvite turnsko og vår beste stas gikk vi fra skolen med flagg og hurrarop. For hvert bosted vi passerte, ropte vi hurra og viftet med flagga. I Visterkrysset stoppet vi for å vente på toget fra Melleby, for så å gå i samlet tropp til kirken. Etter gudstjenesten var det om å gjøre å komme raskest mulig tilbake til skolen. Der hadde foreldrene med sine skoesker med mat. Det van-ligste pålegget, var egg og ansjos. Det ble raskt fortært for å komme i gang med leken, som ofte varte til sen kveld. Slik forløp stort sett de første åra, men etter hvert med større utfordringer

å fordype seg i.

Krig

En av de store forandringene kom i april 1940, da bombefly kretset i lav høyde over skolegården like etter at skoledagen var startet. Vi fikk beskjed om å gå hjem, og det ble starten på en ny tilværelse i et okkupert land. Det førte oss inn i fem år med krig, men det er en annen historie.

Skoleåra gikk sin gang også under krigen, og jeg var da klar for å begynne i «storskolen». Det var mangeårig lærer og kirkesanger, Martin Sandem, som var sjef der. Sandem var da blitt en eldre mann med dårlig helse, så det ble bare ett år. Åra etter ble fylt opp med flere vikarer. De som var lengst, var Sigurd Sandem, (sønn av Martin), Rebekka Lier og Håkon Haugerud. Etter hvert ble det så få elever ved skolen, at den ble todelt, med Marie Gjerud som eneste lærer. Det medførte en opphetet diskusjon om skolens fremtid. Det endte med at de som ville, kunne flyttes til Melleby eller Folkenborg skole. Det er

historien bak at jeg fikk fullføre min syvende og siste klasse på Folkenborg. Det var to av oss fra Homstvedt som kom til en stor klasse. med mange nye bekjenskaper og en lærer som het Oddmund Ødegård. Det ble da en lengre skolevei, med sykling på all slags føre. På den tiden måtte en ha anvisning for å kjøpe sykkel, men Forsyningsnemnda fant ut at lang skolevei var begrunnelse god nok. Jeg husker at vi tok toget til Tveten Sportsforretning i Askim. En stolt eier av en ny DBS tok fatt på hjemveien.

En annen ting som krigen førte med seg, var at vi måtte ha grenseboerbevis for å passere Ramstadkrysset.

Ramstadhagen var ikke den gang det den er i dag, med opplyste næringseiendommer, men med mørk skog på begge sider av veien. Skumle historier som gikk på folkemunne, bidro til at vi ikke følte oss særlig høye i hatten på kveldstid. Sykkelen og skoleveien fikk jeg også god bruk for etter folkeskolen, da realskolen på Mysen ble min neste utfordring.

Glede og tårer

Åse forteller en liten rørende historie fra de tyske soldatenes tilbaketrekning.

Som flere av oss gamle i Mysendistriktet kan huske, var de siste soldatene som Hitler sendte til Norge svært unge.

Foreldrene våre syntes svært synd på disse unge barnesoldatene som marsjerte i Mysens gater. Da de skulle sendes tilbake til Tyskland etter Hitlers overgivelse, kom det en av maidagene en kolonne med tyske soldater på lastebiler over den (den gang) smale Susebakkbrua. Der ble det fullstendig kork så lastebilene måtte stoppe.

Folk i festrus med norske flagg bivånet bilkolonnen, og Åse fikk plutselig den innskytelsen å vifte med flagget opp mot en av barnesoldatene. Han ga henne først et stort smil - etterfulgt av tårer som rant nedover kinnene hans - Jeg trakk flagget fort til meg, forteller Åse - «Selv om jeg var bare 10 år forstod jeg at min glede gjorde ham brydd. Hans tårer var kanskje en måte å si unnskyld på til en norsk liten jente etter fem år med tysk okkupasjon».